

Ferdynand de Saussure

- Teoria laryngalnych
- Kurs językoznawstwa ogólnego

Regularne wymiany samogł.

Cz. terażn. (e)	Perfectum (o)	Aoryst (ø)
pétomai 'leczę'	pepóte:mai	eptóme:n
peitho: 'przekonuję'	pépoitha	épithon
dérkomai 'patrzę'	dédorka	édraKon

Zmiany nieregularne

a:	o:	a
<i>pha:mi</i> 'mówię'	<i>pho:né</i> 'głos'	<i>phatós:s</i> 'powiedziany'
<i>hista:mi</i> 'kładę'		<i>statós:s</i> 'położony'

Teoria laryngalnych:

Długie samogłoski powstały ze ściągnięcia samogłoski krótkiej i sonantu laryngalnego.

Sonant zmieniał sąsiadującą samogłoskę rdzenną w [a:] lub w [o:].

Jeżeli w pozycji nieakcentowanej samogłoska rdzenna zniknęła, laryngalna ujawniała się w postaci [a] lub [i].

W grece (jońskiej)

<i>phēAmi</i> --> <i>pha:mí</i>	<i>phōAnē</i> --> <i>phó:né</i>	<i>phAtos</i> --> <i>phatós</i>
<i>histēAmi</i> --> <i>hista:mí</i>		<i>stAtos</i> --> <i>statós</i>

Teoria laryngalnych:

Potwierdzenie:

miedzy innymi w hetyckim, gdzie sonanty przeszły w *h*:

łac. *pāscunt*, het. *paḥsanzi* '(oni, one) bronią'

Kurs językoznawstwa ogólnego

- Wykłady z językoznawstwa ogólnego w Genewie 1906-1911:
- *Kurs językoznawstwa ogólnego* opracowany przez kolegów de Saussure'a, Charlesa Bally'ego i Alberta Sechehayego na podstawie notatek studentów (6+11+12).
- Nowsze wydania uwzględniają dołączone później notatki jednego słuchacza, gdzie wiele rzeczy dotąd niejasnych, jasno zapisano.

Kurs językoznawstwa ogólnego

Tezy podobne do Saussure'a już wcześniej:

- Baudouin, Kruszewski, Fortunatow (Szkoła kazańska),
- również lingwiści zachodnioeuropejscy

U de Saussure'a największa klarowność i spójność idei — może dlatego, że to właśnie wykłady.

De Saussure – główne tezy

Wielość aspektów języka (ogółu działalności mownej):

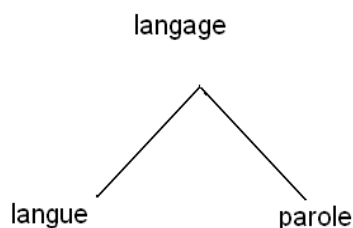
- a) zdolność ludzi do mówienia w ogóle
- b) język jako zjawisko historyczne (np. język polski od XV do XX wieku)
- c) język jako zjawisko kulturowe (jego związek z literaturą, religią, polityką itd)
- d) użycia języka przez konkretne osoby (filologia)

De Saussure – główne tezy

b-d choć ciekawe nie wpływa na naszą możliwość mówienia o języku per se, jest zewnętrzne wobec niego - można opisywać język nic o nich nie wiedząc (np. gdy bada się język dopiero poznawanej cywilizacji - analogia z grą w szachy, dla zasad nie istotne, że przyszły z Persji)

Z kolei a) zbyt ogólne

De Saussure – główne tezy

De Saussure – główne tezy

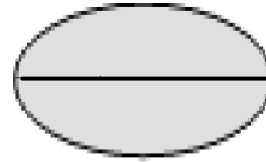
- parole ma charakter konkretny, jednostkowy, podlega obserwacji,
- langue to to, co umożliwia istnienie/produkowanie/rozumienie parole.
- langue ma charakter mentalny (psychiczny) - pojęcia i obrazy akustyczne, a także społeczny

De Saussure – główne tezy

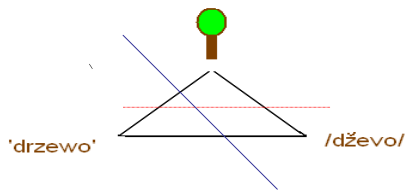
Znakowy charakter języka.

- Język (langue) nie jest nomenklaturą, wyrazy nie są nazwami rzeczy.
- Wyrażenia językowe są znakami: łączą pojęcie i obraz akustyczny (signifié : signifiant)
- Związek między nimi jest arbitralny (konwencjonalny), 'stół': pol. stół, ang. table, hiszp. mesa, niem. Tisch itd.

Bilateralność znaku

Nomenklatura a znak

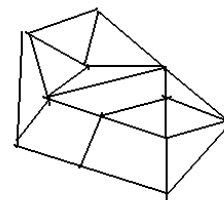
- Linearny charakter signifiant (słuchowy, rozciągnięty w czasie; pisany, rozciągnięty w przestrzeni)
- Mimo składania się z dwóch części znak jest nierozdzielny: awers i rewers kartki papieru.

Co prawda relacje nie są takie proste, odpowiedniości arbitralne nie są typu prostego jeden do jednego (synonimia i polisemia - metafora chmur i fal)

De Saussure – główne tezy

Langue jest **systemem** takich znaków, każdy występuje tylko raz:
np. *Stary stół wyrzucili i kupili nowy stół.*

Systemowość

Systemowy charakter języka

Relacje między elementami języka

- paradygmatyczne (asocjacyjne)
- syntagmatyczne

Relacje syntagmatyczne i paradygmatyczne

	→	←
	robi-	-my
	zdobi-	-ę
	drobi-	-sz

Relacje paradygmatyczne

Relacje paradygmatyczne decydują o możliwościach "materialnych":

w wielu językach głoski zwartoszczelinowe (prepalatalne) mogą być dowolnie miękkie (ang. *sure, cheese*);
po polsku nie mogą, bo pomylą się z *ś, ć*
(*Kasia : kasza, kroci : kroczy*)

Relacje paradygmatyczne a możliwości materialne

tʃ	
tʃ	ć

Język jest formą a nie substancją

- Język pośredniczy między myślą a substancją dźwiękową. - w nim samym nie ma nic "fizycznego"
- Jeżeli chodzi o elementy foniczne języka (obecnie fonemy) muszą one tylko być odróżniane

Odróżnianie fonemów

System klasyczny łaciny:

ī : ĭ ū : ŭ
ē : ĕ ō : ȝ
ā : ǎ

Odróżnianie fonemów

Zastąpienie iloczasu barwą:

ī => i	ÿ => ɿ
ū => u	ÿ => ʊ
ē => e	ě => ε
ō => o	ǒ => ɔ
ā => a	ǎ => ɑ

Odróżnianie fonemów

System się nie zmienił:

i	u
ɿ	ʊ
e	o
ε	ɔ
a	ɑ

Znaczenie znaku a jego wartość

- Znaczenie znaku to pojęcie (signifié), związane z danym signifiant. O funkcjonowaniu znaku decydują też jego relacje wobec innych znaków:
- przykład z *mouton* wobec *mutton/sheep*
- inne przykłady: *stryj/wuj* wobec *uncle*; liczba mnoga w języku bez liczby podwójnej i w języku z liczbą podwójną

Znaczenie znaku a jego wartość

<i>stryj</i>	<i>wuj</i>
<i>uncle</i>	

Znaczenie znaku a jego wartość

fr. <i>mouton</i>	
<i>baran</i>	<i>baranina</i>

Znaczenie znaku a jego wartość:

l. poj.	liczba mnoga	
l. poj.	l. podw.	liczba mnoga

Zmienność i niezmienność znaku - społeczny charakter języka

Arbitralność znaku powoduje jego swoistą niezmienność (nie może być obiektem świadomej zmiany; nikt nie wie, dlaczego 'szwagier' musi nazywać się *szwagier*, nie ma co dyskutować, że ktoś woli, żeby było *piękny brat* (por. fr. *beau frère*))

Niemniej historycznie znaki ulegają zmianom - też dlatego że są dowolne (nikt nie mógł zahamować procesu wypierania przez *szwagier* wyrazów *dziewierz*, *szurzy* i *swak*).

Dwa porządki opisu: synchronia i diachronia

- synchronia tak jak stopklatka
- diachronia jak film.

Diachronia nie musi być atomizująca!

Inna analogia:

- sytuacja na szachownicy (synchronia, np. zadanie szachowe)
- opis partii (diachronia)

Literatura:

- J. Apresjan, *Koncepcje i metody współczesnej lingwistyki strukturalnej*, Warszawa 1971, PIW, cz. I, rozdział 2 i 3, oraz str. 126-129 (z części II, rozdz.1)
- H. Kurkowska, A. Weinsberg (red.) *Językoznawstwo strukturalne*, Warszawa 1979, PWN (Wstęp)
- A. Weinsberg *Językoznawstwo ogólne* Warszawa 1983, PWN (par. 1, 2.1-2.5, 3, 9, 11-12)
- F. de Saussure *Kurs językoznawstwa ogólnego*. Wyd. II lub III.. Warszawa 1991 lub później
- *Istota znaku językowego* (z części pierwszej) [to samo także w *Semiotyka wczoraj i dziś*: pod red. J. Pelca, Warszawa 1991]; *Wartość językowa* (z części drugiej) a także: K. Polański *Wprowadzenie*